

Demeter Csanád

KIVONULÁS UDVARHELY MEGYÉBŐL

A ROMÁN KIUGRÁS

Románia számára a II. világháború utáni három év külpolitikája többnyire az Észak-Erdély visszaszerzéséért folytatott harccal párosult, ami sok szempontból ellentmondásos időszakot takart.¹

1944. augusztus 23-án a szovjet csapatok már átlépték Románia határát, így II. Mihály király lemondotja és börtönbe zárátja Ion Antonescu marsallt, valamint felveszi a kapcsolatot a szovjet vezetéssel. A román fegyverszüneti küldöttség 1944. szeptember 12-én Moszkvában aláírja a szovjetek által diktált fegyverszüneti egyezményt, amely többek között kimondta: Románia szakítsa meg a kapcsolatát a tengelyhatalmakkal, internálja a német és magyar állampolgárokat, foglalja le az ellenséges vagyonokat, állítsa vissza az 1940. június 28-i román-szovjet határt, fizesse ki a megállapított hadikártérítést, ugyanakkor engedélyezik, hogy Erdélyben visszaálljon a román közigazgatás.²

A román „kiugrás” váratlanul érte Észak-Erdélyt és Székelyföldet, annak ellenére, hogy már voltak kósza hírek az átállásról, így kisebb összecsapások után végül az első szovjet katonák augusztus 26-án átlépték az Úz-völgyét.³ A magyar hatóságok elrendelik a veszélyeztetett polgári és katonai adminisztráció kitelepítését (főleg Háromszék, Csík és Maros-Torda vármegyéből), de velük együtt nagyon sok köztisztviselő, pap, tanító is elhagyta a lakóhelyét.⁴ Helyükben megjelentek a szovjet és román seregek, akik igyekeztek visszaállítani az

---

1 Novák Csaba Zoltán: *Holtvágányon. A Ceausescu-rendszer magyarságpolitikája II. 1974–1989.* Csíkszereda, 2017, Pro-Print Könyvkiadó, 11.; Balogh László: *Románia története (XX. század).* Budapest, 2001, Aula Kiadó, 103. 125–221.; Deletant, Dennis: *România sub regimul Comunist. Istoria României (Decembrie 1947 – Decembrie 1989).* Bukarest, 2002, Editura Corint, 377.

2 Nagy Mihály Zoltán, Vincze Gábor (szerk.): *Autonomisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember – 1945. március).* Kolozsvár–Csíkszereda, 2003, EME – Pro-Print Könyvkiadó, 31.

3 Uo. 34.

4 Vincze Gábor: *Illúziók és csalódások. (Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből).* Csíkszereda, 1999, Státus Könyvkiadó, 30.

egykori román adminisztrációt, a szovjet–román fegyverszüneti szerződés 17-ik pontja alapján.⁵

A polgári közigazgatás újjászervezésének irányítására létrehozták a Felszabadított Erdélyi Területek Közigazgatását Irányító Kormánybiztosságot, Kolozsvár székhellyel, amely rendeleteket hozhatott, valamint végrehajtotta a köztisztviselők áthelyezését és kinevezését. Mivel az átszervezés nem ment zökkenőmentesen, október 25-én minisztertanácsi határozattal ideiglenes katonai közigazgatást vezettek be Észak-Erdélyben.

Ebben az időszakban a román csendőrség és más félkatonai alakulatok (Maniu-gárda) visszaélve hatalmukkal és kiélve bosszúvágyukat, Székelyföldön sok emberi életet kioltottak.⁶ Ennek köszönhetően, valamint az aktuális politikai érdekekből kiindulva, a szovjetek 1944 novembere és 1945 márciusa között kiutasították a román közigazgatást Észak-Erdélyből, így önálló igazgatású területként működhetett, természetesen szovjet ellenőrzés alatt.⁷ Ezek az események fellelkesítették az itt élő magyarságot, hiszen megmentőként tekintettek a szovjetekre, ezért egyre erősödött körükben a baloldali ideológia.⁸ Négy népfrontos alakulat igyekezett átalakítani és megszervezni ezt a pár hónapos önálló közigazgatási területet: Erdélyi Magyar Tanács, Szakszervezeti Tanács, Magyar Dolgozók Szövetsége (később Magyar Népi Szövetség) és az Országos Demokrata Arcvonal Észak-Erdélyi Központi Tanácsadó Testülete.⁹ Ebben az időszakban jelentős intézkedéseket hoztak: új rendvédelmi alakulatok születtek, Udvarhely megyében határőrséget szerveztek, a lakosság nemzetiiségi hovatartozás nélkül használhatta saját nyelvét és szimbólumait, létrehozták a Központi Tanácsadó Testületet Kolozsváron...¹⁰

1945. március 6-án szovjet nyomásra kinevezték Petru Grozát¹¹ kormányfőnek, ez volt a feltétele annak, hogy Sztálin visszaadja Észak-Erdélyt Romániának. Groza nemzetiiségi politikája, annak elle-

5 Uo.

6 Uo. 32–37.

7 Gagy József: *Fejezetek Románia 20. századi társadalomtörténetéhez*. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó, 83.

8 Lásd Balogh Edgár: *Hídverők Erdélybe (1944–1946)*. Budapest, 1985, Kossuth Könyvkiadó, 53–56.

9 Nagy-Vincze: i. m. 54–70.

10 Uo. 47–58.

11 A baloldali Ekésfront vezetője.

nére, hogy „magyarbarátnak” tartották, nagyon sok kisebbségellenes intézkedést hozott.¹²

A román közigazgatás újabb visszatéréseivel lassan normalizálódik a politikai helyzet, viszont az 1947-es párizsi békeszerződésig továbbra is bizonytalan volt Észak-Erdély kérdése. Az új kormány létrejöttével megerősödnek a baloldali pártok és szervezetek, hiszen minden jelentősebb pozícióban ott vannak a kommunisták és számuk egyre nőtt. 1946-ban választási csalás révén az RKP megnyerte a választásokat és ettől kezdve elkezdődhetett a sztálini szocializmus kiépítése.

BEVONULÁS

A román közigazgatás újjászervezése Észak-Erdélybe 1944. szeptember végéig nagyjából megtörtént. A köztisztviselők kinevezésekor viszont nem vették figyelembe, hogy ugyanazok a személyek kerüljenek az adott hivatalba, akik 1940. augusztusában itt teljesítettek szolgálatot. A csendőrség esetében sokszor Besszarábiából és Bukovinából evakuált alakulatokat helyeztek Észak-Erdélybe.¹³

Szeptember 11-én a Csendőrség Főfelügyelősege arról tájékoztatott, hogy a rend és a közbiztonság érdekében sikerült megszervezniük a csendőrséget minden közigazgatási egységben.¹⁴ Létrejöttek a megyei, városi és községi csendőrőrsök és katonai helyőrségek. November 7-én az Észak-Erdélyi katonai parancsnokság már arról tájékoztatott, hogy Székelyföld négy megyéjében (Háromszék, Csík, Udvarhely, Maros-Torda) sikerült felállítani a kormánybiztos által kijelölt helyi szervezetet és kinevezni azok vezetőit, így mindenhol hivatalba léptek a prefektusok, a polgármesterek, a szolgabírók, a községi bírók, a jegyzők stb.¹⁵

Az újjászervezett csendőrség elkezdte a civil lakosság számbavételét, ellenőrzését és tömeges elhurcolását. A Főfelügyelőségtől kapott utasításoknak megfelelően elkezdtek felkutatni mindazokat a személyeket, akik a magyar uralom alatt románokat bántottak vagy a román nemzet ellen tevékenykedtek. Letartóztatták azokat is, akiket magyar irredentizmussal vádoltak. Udvarhely megyében, akár a többi magyar lakta megyében, külön nyilvántartást vezettek azokról, akiket irredentizmus-

12 Vincze (1999), 71, 74.

13 Nagy-Vincze: i. m. 36–37.

14 Uo.

15 Uo.

sal vádoltak, ide tartoztak a helyi magyar vezetők, értelmiségiek, régi tisztviselők.¹⁶

A Belügyminisztérium a fegyverszünet második pontja alapján elrendeli szeptember 20-án, hogy internálni kell mindazokat, akik magyar útlevelemmel vagy más magyar okirattal rendelkeznek, kivételt képeznek a román nemzetiségű személyek. Ez alapján internálták a katonaszökevényeket, a katonaviselt férfiakat, a cserediákokat stb.

Udvarhely megyében szintén minden járásban létrehozták a csendőrőrsöket körzetekre bontva, ahonnan a csendőrök kirajzva ellenőrizték és felügyelték a környező falusi településeket. A Ioan Bogatu parancsnok vezette Udvarhely Megyei Csendőrparancsnokság a Maros Megyei Csendőrfelügyelőséghez tartozott, innen kapta az utasításokat, illetve ide küldte jelentéseit.

KIVONULÁS

A továbbiakban a Román Nemzeti Levéltár Hargita Megyei Hivatalában található csendőrségi jelentések alapján igyekszünk bemutatni a román csendőrség kivonulásának körülményeit Udvarhely megyében, ami korántsem zajlott zökkenőmentesen.¹⁷ Habár egyoldalú képet kapunk arról, hogy miként látták a román csendőrök a helyi lakosság viszonyulását a kivonuláshoz, mégis az általuk készített jegyzőkönyvek sok mindent elárulnak a román–magyar viszonyról.

A román közigazgatás kiutasításának parancsát elsőször 1944. október 31-én Nagyváradon és környékén, majd november 7-én Kolozs megyében, november 10-én Maros-Torda megyében, majd november 11-én a Székelyföld többi részén is kézbesítették.¹⁸

Az első összefoglaló jelentést a kiürítésről Ioan Bogatu csendőrparancsnok készítette Udvarhely megyéről és küldte a Maros Megyei Csendőrfelügyelőséghez 1944. november 15-én. Ebben a parancsnok kitért a kiürítéskor felmerülő problémákra, valamint ismertette az evakuálásra előkészített útirányt és a végcélt, ami a közeli Brassó megyei Földvár községben volt kijelölve.¹⁹

16 Román Nemzeti Levéltár Hargita Megyei Hivatala Csíkszeredában (RNLHMH), fond Legiunea Jandarmi Odorhei, dosar 16/1945.

17 RNLHMH: fond Legiunea Jandarmi Odorhei, dosar 3/1944., 4–7. f.

18 Nagy-Vincze: i. m. 51.

19 RNLHMH: fond Legiunea Jandarmi Odorhei, dosar 3/1944., 4–7. f.

A beszámoló szerint 1944. november 13-án este kapták a kivonulási parancsot, amelyet egy különmegbízott hozott, így ők telefonon értesítették a bögözi, I. G. Duca-i²⁰ és erdőszentgyörgyi alegységeket. Az általuk kiadott körlevélben kiemelték, hogy a csendőrörsök vegyék számba és hozzák magukkal a meglévő élelmiszerkészletet, az ágyne-műt, a tárgyi felszereléseket, a fegyvereket és minden más olyan eszközt, ami az őr tulajdonát képezi. A bútorzatot, a takarmányt, az üzemanyagot és mindazt, amit a helyi lakosoktól rekviráltak (takarmány stb.), de nem lehet elszállítani, adják át a helyi hatóságoknak.

A parancsban megjelölték a kivonulás időpontját, az őrsokról való elindulás pontos menetét, az összegyűjtött csomagok szállításának előkészítését. A cél az volt, hogy rendezetten és összehangolva hagyják el Udvarhely megyét 1944. november 15-én. Meghagyták, hogy Székelyderzsen, Újszékelyen, Székelyszenterzsébeten és Zsákodon továbbra is működjön a csendőrség, mert csak azokat a területeket kell kiüríteni, amelyeket 1940-ben átadták Magyarországnak, a „Bécsi Diktátum” alapján.

A jelentés szerint a kivonuláskor általános észrevétel volt, hogy a magyar lakosság gyűlölettel és ellenségesen viselkedett a román közigazgatással, csendőrséggel, rendőrséggel szemben. Udvarhely megyében a parancsnok szerint sokszor szemtől szembe kinyilvánították gyűlöletüket a magyarok, így több ízben elkerülhetlenné vált a konfrontáció:

1. 1944. november 14-én a máréfalvi őr csendőrjárőrei, Major Tibu, Gheorghe Ioan őrmesterek és Pavel Nicolae őrvezető jelentette, hogy miután visszatértek a járőrözésből, egy 10-12 tagból álló helyi magyar csoport rájuk támadt. Lefegyverezték őket és közben ütlegették, alig tudtak elfutni. A parancsnok szerint természetes dolog volt, hogy a csendőrök védekezés céljából használták a fegyverüket és eldőrdült egy lövés, amely megsebesítette az egyik támadót.

2. November 13-án ismeretlenek 2 gránátot dobtak a lövétei csendőrség udvarára, szerencsére nem sérült meg senki.

3. November 14-én magyar fegyveresek megtámadták az Oklándhoz tartozó Bardóc és Bibarcfalva csendőrőrszeit, gránáttal és automata fegyverekkel felszerelve, így a csendőrök az éj leple alatt kénytelenek

---

20 Székelykeresztúr

voltak az erdőbe menekülni, így a kiürítést nem tudták elvégezni, csak a náluk lévő fegyvereket tudták magukkal hozni.

4. A vargyasi csendőrállomásról kivonulókat követte egy magyar személyekből álló csoport, akiket elkísért négy szövetséges orosz katona, azzal a céllal, hogy megakadályozzák a román csendőrök határátlépését, visszaszerezve ezáltal a csendőrök által elvitt felszerelések egy részét.

5. November 14-én éjjel az etédiek automata fegyverekkel és gránáttal támadták a helyi csendőrséget, így azok el kellett meneküljenek, az evakuálás ezért nem történhetett meg. A náluk lévő fegyvereket és ruházatot tudták csak magukkal hozni. A jelentés szerint a csendőrök itt szintén használták a fegyverüket, de az éjszakai sötétség miatt nem lehet tudni, hogy volt-e találat.²¹

A többi községben szintén szerveződtek csoportok a helyi magyar lakosságból, akik nem engedték, hogy végrehajtsák a kiürítést, felemlítve, hogy csak azt vigyék el, amit magukkal hoztak idejöttükkor.

A jelentés végén a parancsnok levonta a következtetést: a magyar lakosság gyűlölettel viszonyult a román hatóságokkal szemben és mindennel, ami román. Ez abban is megnyilvánult, hogy a helyiek mindent megtettek, hogy szabotálják a kiürítést, elrejtve a szekereiket, az állataikat, megtagadva a szállításhoz a segítséget.

Felmerülő veszteségként több listát is készítettek megyei szinten, íme néhány példa:

Kisebb felszerelések:

16 egyenruha-ing
16 alsónadrág
10 törölköző
1 zsebkendő
2 gyapjúpulóver
4 pár gyapjúzokni
2 cipőkefe
1 ruhakefe
1 pár kesztyű
2 alsónadrág

Ruházat:

6 köpeny
3 mellény
3 pár nadrág
1 nyári blúz
1 kaki színű köpeny
1 pár lábszárvédő
3 pár bakancs

Nagyobb felszerelés:

3 katonai fülhallgató
3 hátizsák
6 táska
3 tölténytár
1 puskaöv
4 vizesedény

Fegyverek:

6 Mannlicher-puska
1 Mannlicher-karabély
1 bajonett
1 gázálarc
320 tölténytár
10 penge

Ágynemű:

3 ágy
5 db. ágynemű
6 párna
9 vaságy

A csendőrörsökön maradt termékek értékét összesítették, így pl. a bethlenfalvi örsön 9000 lej értékben maradt káposzta és zöldség, de olvashatunk más hasonló összesírásokat:

	<i>Csendőrörs</i>	<i>Ottmaradt termék</i>	<i>Érték</i>
1.	Bethlenfalva	káposzta és zöldség	9000 lej
2.	Oroszhegy	káposzta és zöldség	7000 lej
3.	Farkaslaka	káposzta és zöldség	8000 lej
4.	Máréfalva	káposzta és zöldség	7000 lej
5.	Varság	káposzta és zöldség	9000 lej
6.	Szentegyházásfalva	káposzta és zöldség	12 000 lej
7.	Zetelaka	káposzta és zöldség	12 000 lej
8.	Bögöz	káposzta, bab, zöldség	7500 lej
9.	Felsőboldogfalva	káposzta, bab, zöldség	6900 lej
10.	Nagygalambfalva	káposzta, bab, zöldség	7900 lej
11.	Homoródszentmárton	káposzta, bab, zöldség	4400 lej
12.	Lövete	káposzta, bab, zöldség	1825 lej

Otthagytott termékek értékben:

	<i>Termék</i>	<i>Érték</i>
1.	500 kg hagyma	10 000 lej
2.	4000 kg káposzta	40 000 lej
3.	200 db. zeller	3000 lej
4.	200 kg sárgarépa	3000 lej
5.	3000 kg savanyúság	30 000 lej
6.	300 kg sűrített paradicsom	9000 lej

A felsorolt termékek összértékét a megyei parancsnokság 187 525 lejre becsülte. Emellett még veszteségként könyvelték el azt a takarmánymennyiséget, amelyet nem sikerült elszállítaniuk, így például az oklándi csendőrőrsön 3000 kg széna maradt 30 000 lej értékben, 500 kg zab 6000 lej értékben.²² Arról azonban nem számoltak be, hogy ez a mennyiség vásárlás vagy rekvirálás következtében került a tulajdonukba.

BESZÁMOLÓK

A novemberi kivonulásról minden csendőrőrs jegyzőkönyvet készített, amelyet a megyei parancsnokságra küldött. Itt összesítették az adatokat, és az ebből készült összefoglalót Marosvásárhelyre, majd Gyulafehérvárra továbbították. A vidéki jelentések legtöbbször a románellenességet, az információk lassú áramlását, a helyi lakosság ellenállását, a szovjet katonák ellenszenvét emelik ki. Az alábbiakban röviden ismertetünk ezekből néhányat.

Erdőszentgyörgyi csendőrőrsről Dumitru Cormos őrmester jelenti:

Az erdőszentgyörgyi csendőrőrs 64 km távolságra van a megyei főparancsnokságtól, és mivel nincs telefonösszeköttetés, se gyorsposta, a kivonulási parancs későn érkezett meg. Ennek megfelelően a kiürítés szintén később valósult meg (november 16-a után), mint a megye más pontján. Erdőszentgyörgy járás körzetéhez hét csendőrőrs tartozott, amelyek 12–40 km közötti távolságra voltak, így ezek értesítése is

²² RNLHMH: fond Legiunea Jandarmi Odorhei, dosar 3/1944., 4–7. f.

időbe került. A kiürítés alkalmával mind a hét munkaponton megjelentek a helyi közigazgatási hatóságok orosz katonák kíséretében, és nem engedélyezték, hogy elvigyenek bármit, amit nem ők hoztak. A helyi lakosok tudták, hogy a román csendőrséget kiutasították, ezért megtagadták, hogy a csendőrség vagyont elszállítsák, inkább elrejtették a szállítóeszközöket, így bojkotálva az evakuálást. A csendőrök nagy erőfeszítések révén, alig tudtak 2-3 szekeret lefoglalni...²³

Az Oklánd járás körzeti csendőrségének jelentéséből:

A vargyasi, bardóci és bibarcfalvi őrsöket az indulás időpontjában megtámadták a község lakói, akik löfegyverekkel és gránátokkal felfegyverezve érkeztek, és nem engedték, hogy elvigyék a csendőrség vagyont. Bardócon és Bibarcfalván a helyiek tüzet nyitottak az őrsre, ezért a csendőrök éjjel az erdőbe menekültek. Bardócon gránát robbant a csendőrség udvarán, amellyel a Fosztó Béla (magyar hadsereg volt hadnagya)²⁴ vezette magyar csoportot gyanúsították.²⁵ Az összetűzés miatt Cocioaba Nicolaének nem sikerült elvinnie a fegyvereket az őrsről, de Bucur Teodor őrmester a helyszínen maradt és részt vett a lövöldözésben, végül ő is elhagyta a települést a fegyverekkel...²⁶

Varságon és Fenyéden november 14-én éjszaka, mielőtt elhagyta volna a személyzet a csendőrséget, megjelent az őrsön hét orosz katona és az olaszteleki Zaizon Alexandru [Zajzon Sándor – D. Cs. megj.], aki közvetített a román csendőrök és az oroszok között. A szovjet katonák felszólították a román csendőröket, hogy a helységet az orosz katonaság veszi felügyelet alá, és ne merjenek semmit elvinni az őrsről.²⁷

A bögözi csendőrőrs beszámolója:

Bögözben 1944. november 14-én, miután az őrs vagyont összeszedték és szekerekre tették, elindultak a Brassó megyei Földvár felé. Az előkészített szekérkaravánt viszont kb. 100 személyből álló embertömeg megállította, azzal a céllal, hogy megakadályozzák a búza elszállítását a csendőrségről. A helyiek azt skandálták, hogy a „csendőrség

---

23 RNLHMH: fond Legiunea Jandarmi Odorhei, dosar 3/1944., 10–13. f.

24 Fosztó Bélát az 1945. márciusi visszatérés után megfigyelték és eljárást indítottak ellene.

25 RNLHMH: fond Legiunea Jandarmi Odorhei, dosar 3/1944., 22. f.

26 Uo. 22. f.

27 Uo. 22. f.

idejöttékor nem hozott magával búzát, így ne is vigyen el innen semmit”. Ezért a csendőrök arra kényszerültek, hogy lövéseket adjanak le a levegőbe, így végül sikerült a javakat kimenekíteni, többek között egy disznót és 16 zsák búzát.²⁸

A bibarcfalvi csendőrőrs beszámolója:

A bibarcfalvi jelentésben Tutunaru Ioan őrmester arról számolt be, hogy csak november 15-én tudták végrehajtani a kiürítést, mivel későn kapták meg a parancsot. Nem találtak ugyanis szállítóeszközöket, mert a lakók elrejtették az állatokat és a szekereket.²⁹

Végül sikerült a felszereléseket problémamentesen az őrsről evakuálni, viszont a késői parancs miatt már nem tudták a 4 malacot, a tűzifát és az élelmiszerkészletet elhozni, mert félték a partizánoktól.³⁰

Az etédi csendőrőrs beszámolója:

Etéden november 14-én telefonon kapták az utasítást Erdőszentgyörgyről, hogy legkésőbb november 15-én reggelre ürítsék ki a csendőrőrsöt. Így 5 szekér csomagot készítettek elő szállításra, de este 21 órakor a szekérrakás közben megtámadták őket fegyveres magyarok, akikkel egy fél órán keresztül lövöldöztek, de miután a magyarok száma egyre nőtt kb. 60 személyre, mindenki úgy menekült, ahogy tudott.³¹

A parajdi csendőrőrs beszámolója:

Parajdon a csendőrökkel erőszakoskodtak a helyi magyarok és egy orosz katona.³²

Nyilatkozatok sorát mellékelik a csendőrök, hogy őket a magyarok és egy csoport orosz katona megakadályozta, hogy kiürítsék a csendőrőrsöt.³³

---

28 Uo. 35. f.

29 Uo. 117. f.

30 Uo. 51. f.

31 Uo. 96. f.

32 Uo. 103. f.

33 Uo. 106. f.

A bözödújfalusi csendőrőrs beszámolója:

Drosu Gheorghe csendőr jelentette, hogy 14-én Bözödújfaluban, mialatt a csomagokat pakolták fel a szekerekre, körülvették őket a magyarok és elkezdtek lövöldözni. Közülük páran bejöttek a csendőrség udvarára és felszólították a csendőröket, hogy hagyják ott a csomagokat, vagy őket sem engedik el. Így a csomagok egy részét lerakták. Mellékelték az ottmaradt csomagok listáját.

A siménfalvi csendőrőrs beszámolója:

Ştefan Badea őrmester a siménfalvi csendőrségről arról nyilatkozott, hogy miként vesztette el a 288-as szériaszámú Mannlicher fegyverét. Bevallása szerint, a siménfalvi őrsön hagyta fegyverét, hogy majd a kiürítés befejeztével kollégái elhozzák. Így is történt, de a szállítmányt Rugonfalvánál megtámadta egy felfegyverzett magyar csapat, akik elvették a csomagok egy részét, így az ő fegyverét is.³⁴

Összegzés

A végére hagytuk Ioan Bogatu parancsnok 3525/1944. számú jelentését a gyulafehérvári körzeti parancsnoksághoz, mely jól tükrözi a korabeli hangulatot.

Jelentése szerint 1944. november 13-án a Maros Megyei Csendőrfelügyelőség telefonon, majd futárral értesítette őket, hogy azonnal kezdjék el a csendőrségek kiürítését Udvarhely megyében, leltározzák fel és szállítsák el a csendőrőrsök vagyonát. A megyei parancsnokság megkezdte a legközelebbi települések csendőrségeit értesíteni, de az információ későn jutott el egyes helyekre, hiszen csak gyalogosan, emberi futárral tudták ezt továbbítani. Az 1944. szeptember 19-i visszavonulással a magyar–német hadsereg ugyanis megsemmisítette az összes kommunikációs hálózatot, amelyet azóta sem állítottak helyre. Végül november 14-én reggel megkapta az összes csendőrőrs a kiürítési parancsot, így megkezdődhetett a kivonulás.

A civil lakosság igyekezett megakadályozni a csendőrségi kiürítést, partizán egységeket szerveztek, a visszavonuló magyar–német seregektől szerezett automata fegyverekkel és gránátokkal megtámadták a csendőrőrsöket és a román közigazgatási hivatalokat azzal a céllal,

hogy meghiúsítsák a hivatali tulajdon elvitelét. Mindezt úgy tették, hogy tudták, hogy ezért akár börtönbüntetés járhat. Ezek az őrök a következők voltak: Korond, Parajd, Etéd, Makfalva, Böződújfalva, Erdőszentgyörgy, Siménfalva, I. G. Duca (Székelykeresztúr), Nagyalambfalva, Homoródszentmárton, Szentpál, Lövéte, Vargyas, Bibarcfalva és Bardóc. Ezeken a településeken szükséges volt legtöbbször a fegyver használata, ugyanakkor a kiürítéseket csak az éj leple alatt tudták véghezvinni.

A beszámoló szerint problémát jelentett továbbá, hogy nem volt mivel elszállítani a javakat, hiszen egyrészt a visszavonuló magyar–német hadsereg elvitte a szállítóeszközöket, másrészt a megmaradtakat a helyiek elrejtették az erdőkben, hogy ezzel is akadályozzák a kiürítést. A szállítási eszközök hiánya miatt a parancsnok kérte a brassói és a segesvári parancsnokságot, hogy küldjenek teherhordó eszközöket, de onnan sem kaptak, mivel ott szintén hiánnyal küszködtek. Ezért lefoglaltak bivalyos szekereket a szállításhoz, de ezeket a helyiek legtöbbször megtámadták és a csomagokat elhordták. Mindezek ellenére nagyrészt sikerült kimenekíteniük a felszereléseket.³⁵

Jelentése végzavában megemlítette, hogy ahol nem volt támadás, ott normális körülmények között sikerült a kivonulás.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a Kárpátokon túlról Erdélybe vezényelt csendőrségi alakulatok sokszor nem értették a magyarok és románok közötti feszült helyzetet, nem voltak valós történelmi ismereteik Erdély hovatartozásával kapcsolatban, összezavarta őket a szovjet hadsereg kétarcúsága. A többségében magyar nemzetiségű Udvarhely megyében a helyi lakosság másként értelmezte a román közigazgatás kiutasítását, és a kivonulást elégtételnek érezte mindazon szörnyűségekért, amelyeket a „Maniu-gárdák” hajtottak végre, vagy azokért az igazságtalanságokért, amelyek felett szemet hunytak a román hadsereg és csendőrség képviselői. Igyekeztek minden lehetőséget megragadni és megakadályozni a jogtalanak tartott csendőrségi vagyonok elszállítását.

---

35 Uo. 72–73. f.